

CONSTRUIREA DE BISERICI ȘI CONDICIILE DE MILOSTENII ÎN EPISCOPIA HUȘILOR ÎN PRIMUL DECENIU AL SEC. XX

Andrei Crețu*

Cuvinte cheie: Episcopia Hușilor, , biserica episcop, condici de milostenie.

Key words: Huși Diocese, church, bishop, fundraising

Abstract:

The first decade of the century XX was extremely difficult for Huși Diocese. Bishop Konon Arănescu Donici, willing to restore the material basis of churches in the episcopacy, gave countless approvals for necessary fundraising. The documents illustrate the existence of a population with a precarious state, but with a strong faith. Fundraising is based on registers called pantahuze, whose use was regulated by a particular law.

La 3 martie 1902 urca în scaunul de ierarh al Episcopiei Hușilor Dr. Konon Arănescu Donici. Era născut la 2 februarie 1837 în satul Aramești, comuna Bahna, fostul județ Roman, acum Neamț, într-o familie de preot. A urmat cursurile seminariilor de la Mănăstirea Neamț și „Veniamin” din Iași. A îmbrăcat de tânăr haina monahală, iar aceasta nu l-a împiedicat să urmeze cursurile Facultății de Litere din Iași, pe care le-a absolvit în 1877. A fost profesor la Liceul Național și Școala Normală din Iași. În 1880 a plecat la Cernăuți, unde a studiat teologia, obținând în 1885 titlul de doctor. Întorcându-se în țară, a funcționat un timp ca profesor la seminarul „Veniamin”, iar în 1896, a fost ales episcop vicar la Roman. Din 1902 și până în 1912 a păstorit la Huși. Ca și înaintașii săi, a fost preocupat în primul rând de activitatea misionar-pastorală, însă lucrul prin care se remarcă în mod deosebit a fost grija sa pentru construirea și buna întreținere a lăcașelor de cult¹

Construirea de biserici

Episcopia Hușilor cuprindea în vremea episcopului Konon trei județe: Vaslui, Tutova și Fălciu. În cele trei județe ale eparhiei existau 247 biserici parohiale (87 la Vaslui, 85 la Tutova și 75 la Fălciu) și 216 biserici filiale (55 la Vaslui, 110 la Tutova și 51 la Fălciu), deci un total de 463 de biserici²

Din cercetarea documentelor aflate în arhive am putut observa că multe biserici se aflau într-o stare precară. Protoieriei celor trei județe trimiteau neîncetat rapoarte prin care cereau episcopului binecuvântare (aprobare) pentru reparațiile și construcțiile care se făceau.

* preot, Parohia Sauca, Protoeria Vaslui

¹ Scarlat Porcescu, *Episcopia Hușilor – Pagini de istorie*, Editată de Episcopia Romanului și Hușilor, Roman 1990, p. 103.

² *Ibidem*, p. 105.

Existau însă și situații în care nici preoții parohi și nici comunitățile nu făceau nimic pentru buna întreținere sau reparare a bisericilor aflate în stare de degradare.

În încercarea de a-i mobiliza pe enoriașii aflați cu bisericile neîngrijite, episcopul Konon ia măsuri. În acest sens la 21 martie 1905 emite un ordin circular pentru „zidirea Bisericilor din nou, prefăcutul celor din lemn sau vâlătuci și reparația radicală a celor în rea stare”

„Ziditul și reziditul din nou, precum și reparatul radical al bisericilor sfintei noastre religii ortodoxe au fost încă din vechime cea mai depărtată fală și gloria bunilor și străbunilor neamului nostru românesc. Voievozii cei mari și buni ai țării se întreceau întru clădirea și înzestrarea cu domenii imense ale dumnezeieștilor locașuri destinate a fi mitropolii, episcopii și mănăstiri. Boierii cei mari împreună cu ierarhii bisericești, adevărați stâlpi ai țării și binefăcători ai poporului se întreceau în clădirea altor dumnezeiești locașuri destinate a fi, unele schituri și sihăstii prin munți, iar altele biserici de popor prin târgurile, satele și câmpiile țării.

Ba mulți dintre zeloșii ceva mai cuprinși și cu bună dare de mână, clerici și mireni, restaurau, reparau și înzestrau fie pe cele făcute de înseși străbunii lor, fie făceau și altele din nou pe la proprietățile lor. Chiar și asociațiuni creștinești compuse din simpli locuitori ai satelor noastre, imitând pe bătrâni și strămosi, cutreierau țara și adunau milostenii, împodobeau localitățile lor cu asemenea dumnezeiești locașuri, nu numai prin satele mari, ci și prin cătunele mai mici, pretutindenea unde trebuința cerea”³

Recursul episcopului Konon la istorie avea menirea de a deștepta în mintea și în inima ascultătorilor, sentimentul patriotic, apartenența la un *neam falcnic și glorios*. Apelul său trecea în revistă întâi pe cei mari – voievozi și boieri, împreună cu ierarhi – pentru a se coborâ apoi la simplii locuitori ai satelor care nu erau cu nimic mai prejos față de primii în efortul lor de edificare a sfintelor locașuri. Dacă în viața de zi cu zi existau mari diferențe sociale între membrii comunității, în cadrul bisericii ei deveneau frați și împreună ostenitori pentru „numele de ctitori, fondatori și înzestrători ai vreunui dumnezeiesc locaș” De aceea, episcopul Konon îndeamna pe toți la o acțiune de renaștere și prosperitate, având ca exemplu pe străbunii care „au fost însuflețiți de pietate, aspirațiuni mari și sacrificii până la sânge.”

În antiteză cu trecutul, episcopul critica starea decadentă în care trăiește societatea timpului său: „din cauza necredinței și indiferentismului modern, am ajuns să vedem multe monumente ale religiunii noastre [...] prezentându-se cu un aspect dărăpănat, sărăcăcios și nevrednic de gloria numelui străbun”⁴

Încă de la sosirea sa în eparhie, Konon a făcut mai multe vizite pentru a vedea starea bisericilor, puține erau în stare bună. Cele mai multe într-o stare rea, unele „simple șandramale urâcioase, înconjurate de ruina fostelor case bisericești și mirosind a pustie”. Această gravă situație se datora poporului care, în loc să meargă în zilele de sărbătoare la Biserică, se „grămădesc la crăsmă, degradându-se și abrutizându-se prin beție și ruinându-se iconomicește” Preoții trebuiau să ia atitudine pentru

³ Arhivele Statului Vaslui, Fond Episcopia Hușilor, Dosar nr.19/1909-1913,f.9.

⁴ *Ibidem*, f.10.

„redeșteptarea pietății străbune, înălțarea aspirațiunilor morale și scuturare din brațele patimilor și viciilor degradatoare”⁵

În finalul ordinului circular, episcopul Konon cerea protoiereilor de județ să îndemne pe toți preoții parohi și epitropiile bisericești ca, în înțelegere cu comunitățile, să se ocupe de îmbunătățirea stării bisericilor:

„Toate bisericile din zidărie să fie bine reparate, împodobite și întreținute, conformându-se în totul legii și regulamentului;

Toate bisericile durate din lemn sau vălătuci, ajunse a fi putregătite și în stare de ruină, să se ia din timp măsuri pentru rezidirea lor din nou din material durabil și bine lucrat, conform planului ce se va aproba;

Toate bisericile aflate acum în clădire din nouă sau reparație radicală, epitropiile trebuie să se grăbească cu lucrarea și terminarea acestora ; Pentru înlesnirea tuturor acestor lucrări să luați măsuri ca unde cere trebuința să ne vie condici de milostenie, spre aprobarea și circularea lor necesară.

Iar pe la bisericile unde epitropiile sunt neglijente ori nepăsătoare de datoria lor, să luați măsurile cuvenite pentru înlocuirea membrilor slabi de caracter, cu alții mai vrednici de o asemenea cinste cetățenească și bisericească”⁶

Episcopul stabilea faptul că acolo „unde cerea trebuința să ne vie condici de milostenie spre aprobare”

Condicile de milostenie

Condicile de milostenie numite și *condici de milă* sau *pantahuze* erau de fapt niște registre, liste de subscripție cu care se strâneau banii pentru clădirea sau pentru repararea unei biserici. Cuvântul *pantahuză* în limba neogreacă înseamnă circulară/enciclică și este o prescurtare din *pantahu parusa epistoli* (pretutindeni prezenta scrisoare). Cuvântul *pantahuză* mai desemna și cutia în care vechilul aduna banii.

Adunarea ofrandelor, fie bani, fie produse, pentru construirea de biserici sau alte așezăminte, era reglementată de „*Regulamentul pentru purtătorii condicilor de milă de la pioșii creștini în favoarea bisericilor sărace și altor stabilimente de binefacere: spitale, școli etc*”⁷. Acest regulament a fost sancționat prin Decretul Regal Nr. 3216 din 18 decembrie 1879 și publicat în „Monitorul Oficial” Nr. 2 din 3 ianuarie 1880 (au apărut mai târziu modificări prin Decretul Regal Nr. 2022 din 26 iunie 1908, publicat în „Monitorul Oficial” Nr. 72 din 1 iulie 1908).

Regulamentul stabilea că purtătorii condicilor de milă pentru vreo biserică ori alt stabilement religios sau de caritate de pe cuprinsul țării, sunt datori a se prezenta

⁵ *Ibidem*, f.11.

⁶ *Ibidem*, f.12.

⁷ Chiru Costescu, *Colecțiune de Legi, Regulamente si Programe începând de la 1866-1916 și aflate în vigoare la 16 august 1916 privitoare la Biserică, Culte, Cler, Învățămant religios, Bunuri bisericești.Epitropii parohiale și Administrații religioase și pioase*, București Institutul de Arte Grafice C. Sfetea 1916, p. 389.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

mai întâi la reședința eparhială cu o „suplică” din partea comunei unde se va construi biserica, pentru care se face apel la caritatea creștinului.

Suplica indica suma bănească care trebuie strânsă și era investită cu sigiliul consiliului; de asemenea, trebuia să indice numele persoanelor cărora comuna le-a încredințat condica pentru adunarea milelor.

Alegerea acestor persoane se făcea de către comună și se recomandau episcopului prin consiliul comunal respectiv.

Articolul 2 din regulament stabilea ca mitropolitul sau episcopul eparhiot trebuia să redacteze un apel cu privire la caritatea creștinilor din eparhia sa, apel care trebuia să se regăsească în condica de milostenie. Tot în obligația centrului eparhial cădea și numerotarea parafarea și sigilarea condicii.

Episcopul stabilea perioada în care condica de milă va circula prin eparhie și anunța protoierii despre persoanele însărcinate cu această activitate.

Totodată, se menționează și faptul că ierarhul poate refuza adunarea de ofrande atunci când „starea prosperității poporului nu ar permite cererea de ajutor, precum sunt anii neroditori, crize comerciale etc”

Pentru a evita posibile înșelăciuni, „strângătorii de milă” aveau obligația de a se prezenta protoiereului și prefectului de județ pentru a primi aprobare și a înscrie data când încep activitatea. În cadrul comunelor se prezentau la preot și apoi la primar (articolul 4). La plecarea din localitate ei mergeau din nou la cei care le-a dat autorizație, pentru verificare și încheierea unui proces verbal.

În măsura în care, suma necesară era strânsă, colectarea ofrandelor înceta, chiar dacă perioada de circulare nu a expirat (art 7).

Este interesant faptul că regulamentul atenționează pe purtătorii de condici să se poarte cu „cea mai bună orânduială și pietate în misiunea lor – în caz contrar autorizația dată va fi revocată” (art 8).

De asemenea, sunt stabilite reglementări și pentru cei din afara țării (art.9), iar în ultimul articol (10) se stabilește că cei care colectează ofrande pentru instituții publice fără să dețină autorizație „vor fi opriți și denunțați guvernului”⁸

Iată deci că, în urmă cu mai bine de 130 de ani, exista o grijă deosebită pentru o activitate cât mai corectă și se luau măsuri pentru ca ofrandele colectate să ajungă acolo unde le era destinația.

Persoanele însărcinate cu această misiune trebuiau să fie oameni de bază în cadrul comunității din care proveneau, cu o viață morală, pentru a putea fi investiți cu credibilitate.

Efortul depus de acești „strângători de milostenii”, era o acțiune de voluntariat, ei nu erau remunerați cu nimic, totul se făcea în numele Bisericii, mobilizarea era generată de credința curată că osteneala lor pentru ridicarea unui locas de cult reprezintă o jertfă, care aduce iertarea păcatelor și, în final, se obține starea de fericire în Împărăția lui Dumnezeu. În fapt, ei aveau conștiința înaltă că lucrează la edificarea „Casei lui Dumnezeu” și credința că numele de ctitori și binefăcători le înveșnicește amintirea.

⁸ *Ibidem*, p.390.

Echipa de voluntari pentru strângerea donațiilor era formată, de obicei, din două persoane.

Din cercetarea unor condici de milostenie se poate afla că starea materială a donatorilor era destul de precară. În general se donau bani, majoritatea sumelor erau mici și foarte mici, de la 20-30 bani până la 2-3 lei; sume mai mari, de 5-10 lei erau donate de către enoriașii din comunitatea în care se construia biserica. Mulți nu aveau bani și donau cereale (porumb), șervete, pânză. Aceste produse se vindeau, iar sumele erau înregistrate printr-un proces verbal care era semnat de preotul și primarul din comunitatea în care se strânseseră. Pentru strângerea de produse era solicitat un localnic care deținea car/sanie cu boi (în funcție de anotimp); găsim în procesele verbale încheiate, consemnat faptul că proprietarii de car erau plătiți. De asemenea, tot în aceste procese verbale apare și faptul că cei doi strângători de milă cheltuiau bani din donații pentru mâncare; sumele erau între 1-2 lei.

La 16 ianuarie 1911 Directorul Cancelariei Eparhiei Hușilor, preot Constantin Isăcescu, redactează un raport în care prezintă situația condicilor de milostenie eliberate de episcopul Konon începând din 1902 și până în 1911. S-au eliberat 46 de condici de milostenie, din care 39 pentru Eparhia Hușilor, și anume 19 pentru zidiri din nou de biserici, iar 20 pentru reparații radicale; din acestea 19 sunt în retragere și 20 în circulație⁹

Este interesant faptul că episcopul Konon a dat aprobare pentru cinci condici de milostenie care să ajute la construirea de biserici din alte eparhii: pentru Mitropolia Moldovei și Sucevei existau trei condici: pentru ajutarea Mănăstirii Văratec, a Mănăstirii Agapia (1903) și a bisericii din satul Cutu comuna Vânători, județul Neamț; Eparhiei Dunării de Jos i se eliberase două condici, una pentru Biserica „Sf. Gheorghe” din orașul Sulina și una pentru Mănăstirea Celic-Dere din județul Tulcea. Două condici erau aprobate pentru ajutorul bisericilor din străinătate: pentru Sfântul Munte Athos în 1903 și Sfânta Cetate a Ierusalimului în 1906.

Raportul preotului Isăcescu ilustra situația delicată a enoriașilor din Episcopia Hușilor puși în situația de a sprijini zeci de biserici aflate în construcție sau renovare. La 30 decembrie 1910 mitropolitul Pimen Georgescu trimitea episcopului de Huși o adresă prin care solicita aprobarea pentru o condică de milă în favoarea Mănăstirii Vorona din județul Botoșani. Respectiva mănăstire avea nevoie de reparații și îmbunătățiri, atât la cele două biserici cât și la chiliile călugărești¹⁰

Episcopul Konon îi răspunde în ianuarie 1911 mitropolitului Pimen, rugându-l să ia act și de „împrejurările în care ne aflăm actualmente în ce privește starea materială a Bisericii din această de Dumnezeu păzită Eparhie a Hușilor. Căci fiind vorba de a sări în ajutorul altora, trebuie să ne chibzuim bine mai întâi cu ale bunei noastre gospodării bisericesti locale”¹¹ În continuare mitropolitul este înștiințat de numărul mare de condici care se află în circulație și este rugat să aprecieze dacă în situația prezentată” am mai putea forța mâna pioșilor creștini și am putea dobândi bunele rezultate dorite”. În cazul în care totuși va trimite condica „nu putem garanta –

⁹ Arhivele Statului Vaslui, Fond Episcopia Hușilor, Dosar nr.18/1902-1912, f.19.

¹⁰ *Ibidem*, f.22.

¹¹ *Ibidem*.

spune episcopul de Huși- și marele succes, care se află la mâna oamenilor destul de împovărați de bisericile eparhiei”¹²

Mitropolitul Pimen recunoaște – în scrisoarea ce i-o trimite episcopului Konon la 20 ianuarie 1911 – greutățile din Eparhia Hușilor pentru îndeplinirea nevoilor religioase; insistă totuși și face apel la dragostea frățască și „bunele dispozițiuni pentru propășirea așezămintelor noastre duhovnicești”¹³

În 17 februarie 1911 superiorul Mănăstirii Vorona, protosinghelul Arsenie, trimite la Huși doi călugări pentru a umbla cu condica de milă și a aduna mijloacele necesare restaurării mănăstirii. Cei doi călugări Pantelimon Popovici și Neculai Știurcă s-au prezentat la Huși fără să aibă la ei condica necesară colectării de ofrande. Probabi, se așteptau să o primească din partea episcopiei. În această situație episcopul Konon a dispus ca cei doi trimiși să se reîntoarcă „așa precum au venit, întrucât – spune episcopul – noi nu putem improviza o condică, așa ca de pe drumuri și să o autorizăm pe numele unei mănăstiri străine de eparhia noastră”¹⁴

Din documentele cercetate nu am mai găsit nicio încercare de revenire a celor de la Mănăstirea Vorona pentru colectarea de ofrande în Episcopia Hușilor. Cert este că refuzul Episcopului de Huși s-a datorat, în primul rând, lipsei de corectitudine a celor din Vorona. Ei primiseră de la Huși, înainte de a veni, înștiințare că trebuie să aibă asupra lor condica de milostenie vizată de Mitropolia Moldovei și Sucevei cu apelul mitropolitului, să aibă în condică înscrisă perioada de circulare și suma necesară.

Am putea crede că numărul mare de condici aflat în circulație pe teritoriul Episcopiei Hușilor, l-au făcut pe episcopul Konon să refuze primirea altor condici. Nu a fost, însă, așa. În ianuarie 1912, episcopul Nifon de la Galați trimitea confratelui său de la Huși o scrisoare prin care îl ruga să aprobe o condică de milostenie pentru strângerea de fonduri necesare construirii unei biserici în satul Principele Nicolae din județul Tulcea, sat în mare parte alcătuit din „nevoiași și veterani” Întrucât unii din membrii comitetului de colectare a fondurilor erau din zona Hușilor, episcopul Nifon considera că aceștia ar putea să strângă „mai cu ușurință ofrandele benevole ale pioșilor creștini”¹⁵

Cu toate că în episcopia Hușilor, în 1912, existau în circulație 33 de condici de milostenie pentru bisericile din eparhie, episcopul Konon „admite și recomandată condică a Dunării de Jos”¹⁶

De o grijă specială s-au bucurat călugării de la Schitul Podromu din Muntele Athos. Superiorul schitului, arhimandritul Antipa Dinescu, a trimis la Huși doi monahi, pe Haralambie Mironescu și Procopie Curteanu. Cei doi aveau misiunea de a colecta mijloacele necesare pentru reparațiile radicale ale mănăstirii care fusese greu încercată de un cutremur¹⁷

¹² *Ibidem*, f.23.

¹³ *Ibidem*, f.24.

¹⁴ *Ibidem*, f.25.

¹⁵ *Ibidem*, f.83.

¹⁶ *Ibidem*, f.86.

¹⁷ *Idem*, Dosar nr.24/1908-1909, f.54.

Episcopul Konon Arănescu Donici a făcut un apel vibrant către toți binecredincioșii creștini din eparhie pentru a veni în ajutorul „reparațiilor și îmbunătățirilor Sfântului Chinoviu Românesc din Muntele Athos – considerat drept – prima santinelă moldo-română avansată spre Orient „,¹⁸

Cei doi delegați ai Schitului Podromu au stat o perioadă îndelungată în Episcopia Hușilor. Ei au venit încă din 1903 când li s-a eliberat o condică de milostenie care a fost prelungită în 1906 și apoi, a treia oară, în 1909. Se pare deci, că și în această situație, unii se bucurau de o situație privilegiată, precum cei din Athos, iar alții, ca cei de la Vorona, în măsura în care nu respectau întru-totul dispozițiile regulamentului, erau refuzați.

Circularea nenumăratelor condici de milostenie arată, în primul rând, starea de ruină în care se găseau bisericile din Episcopia Hușilor în primul deceniu al secolului XX, apoi starea materială precară a celor care doreau să ctitorească un locaș de cult. Pe de altă parte ne dăm seama că stângătorii de milostenii erau convingși de misiunea ce o aveau de îndeplinit și, în ciuda tuturor greutăților, făceau eforturi deosebite pentru realizarea scopului propus.

Bibliografie

Costescu , Chiru: *Colecțiune de Legi, Regulamente si Programe începând de la 1866-1916 și aflate în vigoare la 16 august 1916 privitoare la Biserică, Culte, Cler, Învățămant religios, Bunuri bisericești, Epitropii parohiale și Administrații religioase și pioase*, București Institutul de Arte Geografice C. Sfetea 1916.

Porcescu, Scarlat: *Episcopia Hușilor – Pagini de istorie*, Editată de Episcopia Romanului și Hușilor ,Roman 1990.

Direcția Județeană Vaslui a Arhivelor Naționale, Fond de documente de la Episcopia Hușilor

Dosar nr.18/1902-1912.

Dosar nr.24/1908-1909.

Dosar nr.19/1909-1913.

¹⁸ *Ibidem*, f.55.

